

Газета издается на
балкарском языке
с 1924 года.

Интернет-версия:
smikbr.ru/zaman

ЗАМАН

Геуюрге кюн,
къыркъар ай
(август) 4,
2026 жыл
№ 93 (21762)

КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР РЕСПУБЛИКАНЫ ПАРЛАМЕНТИНИ ЭМ ПРАВИТЕЛЬСТВОСУНУ ГАЗЕТИ

ВРЕМЯ

ГАЗЕТА ПАРЛАМЕНТА И ПРАВИТЕЛЬСТВА КАБАРДИНО-БАЛКАРСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

Хазырланыу

Къууанчланы тизмеси къабыл кёрюлгенди

Къабарты-Малкъар Республиканы Къыраллыгъыны кюннюн, дагъыда сентябрьде бла октябрьде башха байрам эмда белгилеу кюнлени чеклеринде бир ненча маданият, жамауат-патриот, спорт эм байрам жыйылыула планнга салынганларын билдиредиле КъМР-ни Башчысыны Администрациясыны МАХ-да каналында.

Программада республикада жашагъ-анлагъа бла къонакълагъа деп байрам линейкала, гюлле салыу, байрам концертле, фестивалъла эмда башха тюбешиуле белгиленедиле. Жыйылыула Къабарты-Малкъарны битеу муниципал эм шахар округларында ётерикдиле.

Кенгеш

Жетишимле, кемчиликле да сюзюлгендиле

Кёп болмай КъМР-ни саурукъ сакълау министри Рустам Калибатов медицина организацияланы таматарлары бла кенгеш бардыргъанды. Анда республикада саурукъ сакълауны айнытыу, ол санда регион проектлени бардырыу бла байламлы жетишимле, кемчиликле да сюзюлгендиле.

Жыйылыуда медицина оборудованяны, автотранспортну, кёнюрюлюучю багъуу комплекслени эм башха затланы да тири эмда кыйиматлы хайырланыргъа керек болгъаны эсгертилгенди. Аллай

амал жамауатха медицина болушлукъ тапдырылырына заманында эм тийишли халда себеплик этериги чертилгенди.

Тюбешиуде борчлу халда медицина строкхование этиу жаны бла комиссия белгилеген жумушла тынгылы толтурулурларына эм ахча бла да жалчытылынырларына аслам эс бурулгъанды. Ол тизмеге стационарлада жатханла, бийик технологиялы медицина болушлукъ, диспансер халда къаралыргъа эм диагностика этилирге керек болгъанла да киредиле.

Андан сора да, тюбешиуде «врач – врач» эм «врач – пациент» деген халда телемедицина эсгериуле да тири хайырланыуу эм бу жаны бла ишни игилендириуу онглары да сюзюлгендиле.

Ахырында Рустам Калибатов туура этилген кемчиликлени кетериуно битеу амалларын хайырланыргъа эм салынган борчла болжалдан кеч къалмай толтурулурга кереклисин къаты эсгертгенди.

МАГОМЕТЛАНЫ Сулейман.

Саурукъ

Къан тамырланы аурууларын багъыуда — ахшыланы санында

Къабарты-Малкъарда инфаркт миокарда болуп къыйналгъанлагъа стентирование этиу жаны бла кёрюмдо къыралда окъуна эм ахшы эсепленден бирине саналгъанды. КъМР-ни Саурукъ сакълау министрствосуну «Бийик медицина технологияланы республикалы кёп профили клиника» арасыны специалистлери инфаркт миокарданы кыйын тюрлюсю болган саусулагъа мычымай этиллик операцияланы 755 кере бардыргъандыла. Ол

санда коронарный къан тамырлагъа стент салыуу, тромболитикалы багъыууна да. Белгиленгеннича, Къабарты-Малкъар къыралны бу жаны бла эм ахшы ишлеген регионларыны тизмесиндеди.

Бу иш а «Жюрекни – къан тамырланы ауруулары бла кюреш» атлы федерал проектни «Узакъгъа сюзлган эмда тири жашау» деген миллет проекткени чеклеринде бардырылады. Бийик кёрюмдюлеге уа мычымай болушлукъ этген службала,

саусузланы больницалагъа заманында келтириу жаны бла иш къуралыуу болгъаныны себепинден жетерге онг чыкыгъанды. Аны бла бирге уа врачланы усталыкъ жаны бла хазырыкълары тийишли даражада болгъанындан эмда ара бюгоннюгю сурамлагъа кере оборудование бла жалчытылгъаныны хайырындан.

Арада шёндюгюлю ангиограф барды, УЗИ эмда къан тамырланы титиу да жангы амалла бла этилдиле. Аллай мадарланы себепинден а стентни

тюз салынганын бла къалгъанын ачыкъларгъа, ол салынгандан сора саусузну халы кыйыннга кетмезин контрольда тутаргъа, аны андан ары жашаууна качествен игилендирирге онг чыгъады. Бийик технологиялы болушлукъ, андан сора да, жюрек-къан тамырла ауруулары болгъанла жанын ханларын сакълап къалыуда да хайырлыды, деп айтылады КъМР-ни Башчысыны Администрациясыны МАХ-да каналында.

Байламлыкълa

Къонакълыкълaда магъаналы тюбешиу

Сабийле бла сёлеше, Ольга Петрова быйыл проектге энди беш жыл толгъанын да билдиргенди. Ол заманын ичинде «Университет сменала» окъуучуланы бийик билим беруу къалай къуаралгъаны, усталыкъланы энчиликлери бла шагъырейлендириуде магъаналы майдан болуп къалгъанын да белгилегенди.

- Беш жылны ичинде этилген ишны эсеплерин чыгъаргъа эмда окъуучуланы сменда тургъан он кюнлери алагъа не бла кыйиматлы болгъанын ангъларгъа да болады. Сабийлени кёбюсю университет бла шагъырейленгеннинден арысында, кеслерине усталыкъланы, аны эбин ангълап, ол халда сайлайдыла эмда къайда билим аллыкъларын да алгъадан биледиле, - деп чертгенди Ольга Петрова.

Министрни орунбасары, андан сора да, програм-

Газетибиз КъМКЪУ-ну Минги тауну тийресинде окъуу-илму арасына «Университет сменала» федерал проектни чеклеринде бу жол Луганск Халкъ Республикадан жюзден аслам школчу келгенин билдирген эди. Бу кюнледе уа сменагъа къатышхан сабийлеге РФ-ни илму эмда бийик билим беруу министрини орунбасары Ольга Петрова эмда университетибизни экономикалы эмда стратегиялы айныу жаны бла проректору Аслан Пшигошев бла онлайн халда тюбешиу да къуаралгъанды.

магъа тири халда къатышыуу магъанасына да эс бургъанды. Окъуучула билим беруу ызланы биллип, аланы юслеринден преподавательлеге соруула берирге, сайларыкълары усталыкъларына къалай эм кыйда онг чыкыгъанын да ахшы амалгъа санагъанды.

Аслан Пшигошев да сменагъа къатышханлагъа илхам эмда тирилик тилегенди. Ол бюгоннюгю жаш тёлү, жаланда университетлени неда жашагъан регионларыны угъай, саулайда къыралны айныуна кёшумчулукъ этериклерин айтханды. Кеслерини хунерлерин бюгонлюкде башха-башха проектледе сынагъан эмда ачыкъларгъан жашла бла кызла бир ненча жылдан бюгоннюгю Россейни келир заманда айныу жолларын белгилериклерин чертгенди.

Чакъырыу

Хычинни байрамына кёп къалмагъанды

Хычинлени усталарыны чемпионаты башланыргъа артык кёп заман къалмагъанды. Алгъаракълада билдиргенибизча, ол август айны 15-чи кюнюнде башланып, оналтынчысында бошаллыкълды. Эки кюнню ичинде Долинскде «Хасания» спорт майданда уллу байрам бардырылыкълды. Ары келген къонакълагъа республикада атлары айтылган жырчыларыбиз Жаникаланы Эльдар, Мусукаланы Руслан, Холамханланы Къайсын, Атмырзаланы Эльдар, Нурлан Джамалдинов, Тюменланы Жаннет, Байсолтанланы Ийнара, Урусланы Лейла, Анастасия Вера, Чабдарланы Алёна фахмуларын кёргозтюрюкдюле. Аладан сора да, сахнагъа белгили тепсеу коллективле чыгъарыкълды.

Быйылгъы чемпионатны Екатерина Борисевич бла Тёппеланы Ахмат бардырыкълдыла.

ДАЛХАТЛАНЫ Марзият.

Мадар

Усталыкъл алыргъа тынгылы онгла къуаралырга

«Жаш тёлү бла сабийле» миллет проекткени чеклеринде Б.Г.Хамдохов атлы Къабарты-Малкъар агропромышленный колледжни бёлюмлерини окъуу мекамларында жангыртыу ишле андан ары бардырыладыла.

Бу окъуу юй ачылгъанлы озгъан 52 жылны ичинде аны инфраструктурасы былай кенг халда биринчи кере жангыртылады. Быйыл аны эки окъуу мекамына тынгылы ремонт этиле турады.

Проектге кере мекамланы хар жаны бла да тапландырыргъа белгиленеди. Бюгонлюкде аланы ал къабыргълары суукъну жибермезча этиле турадыла, инженер ызла, ол санда ток чыбыкълa, жылыу эмда суу бла жалчытхан быргъыла да, толусунлай алышырыладыла.

Окъуу мекамланы ичлеринде къабыргъала алгъынны шукатуркадан тазалана турадыла. Ол иш бошалса, аланы жангыдан сюртюрюкдюле. Дерсле бардырылыучу кабинетледе уа полла бла отоуланы башлары жангыртылыкълдыла эмда чыракъланы санитар излемлеге келиширча, токну аярча тюрлюлери салынырыкълдыла.

Тынгылы ремонт ишле бошалгъанларын-дан сора, студентле бла преподавательле шёндюгю заманнга, уста кадрла хазырлауу битеу излемлерине келишген, билим беруге тынгылы онгла къурагъан къоркъуусуз эмда ырахатлы окъуу отоулагъа кирликдиле, деп билдириледи КъМР-ни Башчысыны Администрациясыны МАХ-да каналында.

Республикадан хабарла

Мектеп тапландырылады

«Жаш тёлү эм сабийле» миллет проекткени чеклеринде Огъары Малкъарда Абай улу атлы экинчи номерли орта школда тынгылы ремонт ишле бара турадыла, деп билдириледи КъМР-ни Башчысыны Администрациясыны МАХ-да каналында.

Бюгонлюкге аны отоуларыны топлеринде эски къангаларын, сора эшиклерин кетергенди, башын эмда суу быргъланы алышхандыла, сантехниканы да орнатхандыла. Къурулушчула мектепни къабыргъларын сюртюп бошай турадыла. Школ келир айгъа 155 окъуучугъа эшиклерин жангыдан ачарыкълды.

Эсгертме

ёмюрлеге сакъланырга

Басхан районну Атажукино элинде Уллу Ата журт урушну жигитлерини эсгертмесин тынгылы жангыртып бошагъандыла. Ишле

«Къабарты-Малкъар Республиканы культу-расы» регион программаны чеклеринде бардырылгъандыла.

Бу эсгертме 910 метр бийикликде ор-

Спорт

Олимпиаданы төрт кере чемпиону бла жараула

Къабарты-Малкъарны Башчысыны Администрациясыны МАХ-да каналында билдирленича, республикабызгъа Олимпиаданы жюзюуден төрт кере чемпиону, дуняны бла Европаны кёп кере чемпиону Александр Попов келгенди.

Ол 10 кюнню ичинде Черек районда Ставрополь эм Краснодар крайладан, Москвадан бла Санкт-Петербурдан, башха жерледен да келген 55 жаш жюзюуюге

жараула этдирикди. Ол а жаш адамлагъа дуняны эм айткылыкъл спортчуларын-дан юйренирге, аны эсгериулерин эшитирге, тюзюнлей сёлеширге алаамат амалды. Жарауладан сора да, спортчулагъа районну ариу жерлерине жолочулукълa къуаралыкълдыла. Алай бла юйрениуле хайырлы солуу бла бирге бардырылыкълдыла.

КУЛЬЧАЛАНЫ Зульфия.

Хурметли жамауат!
«Заман» газетни МАХ-да кесини каналы барды. Сизни ары къошулурга чакъырабыз.
https://max.ru/id725009184_gos4

Хурметли жамауат!

Телефонугъуз бла бу QR-кодну хайырлана, «Заман» газетте 5 айгъа жазылыргъа онг барды. Алайды да, жазылыгъыз, быйылгъы жылда газет бла бирге болугъуз!

«Ёз тилибиз манга неген да багъалыды»

2 бет

Къайда да халкъына жарагъанды, аны бетин ачхангы

3 бет

Нальчикде эрттегилу макъамланы ингирлеру

4 бет

Оюм

Ата-ана, жууукъ-ахлу, школ сансыз болсала, башха кючле табыллыкъдыла

«ИЛИШАНДА» – ЖАШ АДАМЛА
Инсанларыбызны тыш кыяраллы энчи службала бузукълукъ ишлерине тартыуун тирилтгенлерини юслеринден НАК-ны бла Оператив штабын бытыр декабрьде бирге бардырылган кенгешлеринде да айтылганды. «Бек алгъа ала аманлыкълагъа жаш адамланы кыюшаргъа юрешедиле, терактланы акылбалыкъ болмагъанла этген кезиуле да бардыла», - деп ачыкъ этилгенди кенгеше.

Душман жаш адамларыбызны власть органланы мекемларинда, аскер комиссариатлада, транспортеда, жамауат жашаугъа магъаналы объектеледе чачдырыла этерге хазырлайды. Сёз ючюн, 2025 жылда Украинаны бла запад кыяралланы энчи службаларыны буирукълары бла кыяралда транспортда терактла хазырлагъанлары эм бардыргъанлары ючюн 300 инсан тутулганды. Аланы жаргысы акылбалыкъ болмагъанладыла. Аны юсюнден Россейни МВД-сыны транспортеда баш управленийсыны таматасы Олег Калинин быыл мартада белгили этгенди.

Жарсыугъа, жаш адамланы алдап, ауур аманлыкълагъа кыюшкан кезиуле бизни республикада да болгъандыла. Быыл майда РФ-ни ФСБ-сыны КъМР-де Управленийсыны куулукълары 15 эм 17-жыллыкъ жашланы тутхандыла. Аланы биргелерине чачдырыучу затны хазырлагъанда керекли затла табылгъандыла. Кюч ведомствону келечилери билдиргенлерича, мартада жашла бла украинлыкъ энчи службаланы куулукълары мессенджерлерден биринде байламлыкъ кырап, аланы чачдырыучу затны хазырлагъа койретгендиле. Бу аманлыкъланы ишлерин бардырыр ючюн ала арендагъа фатар алыргъа сыйгендиле. Алай ала бузукъчу мурагъларына жеталмагъандыла, жашланы жолда тутхандыла.

Следовательле акылбалыкъ болмагъанлагъа алгъадан келишип, чачдырыучу зат хазырлагъа юрешгенлери ючюн уголовный иш ачхандыла. Тинтиуле баргъан кезиуде сюд жашланы тутаргъа деген оноучу чыгарганды.

Быйлыны аллында уа 16-жыллыкъ нальчикичи анга «Telegram» мессенджерде берилген буирукъланы толтура, полициячылагъа чабыуулукъ этиюну хазырлагъаны ючюн тутулгъан эди. Аны телефонунда террористле бла бардыргъан ушакъла, чачдырыуну

Бюгонлюкде, жарсыугъа, терроризм бла байламлы аманлыкълагъа кыатышханлары араларында жаш адамла аслам болгъандыла. Аны юсюнден Россейни Терроризмге къажу миллет комитетини келечиси Андрей Пржездомский бу кюнледе Кемеровода бардырылган жыйылууда айтханды. «Тыш кыяраллы энчи службала терактланы бардырыргъа жаш адамланы тартадыла, ала алыкъа оюм эте билмегенлери бла хайырланып», - дегенди ол.

амалына юйретген материалла табылгъандыла. Жаш адамгъа теракт хазырлагъаны эм террорист организацияны ишине кыатышханы ючюн уголовный иш ачылгъанды. Быллай аманлыкъла кыатышханлагъа жууаплылыкъ кыаты болгъанын айтырчады, ол санда инсан-ны жашаууну ахырына дери тутаргъа деген оноу чыгарылыргъа да болады.

ИНТЕРНЕТДЕ КЪОРКЪУУЛА
РФ-ни Федерал къоркыуусулукъ службасыны келечилери Украинаны энчи службалары «Telegram» мессенджерде жаш адамланы арасында сейр, бютонда улуу болгъан чат-боту (аны атын айтмай кыйсакъ тюз болу) хайырланганларын тохташдыргъанды.

Бытыр декабрьде бу чат-ботну Роскомнадзор кыяралда ишлерине чекле салынган сайтланы тизмесине кыюханды. Болсада «Telegram» аны кетермегин белгилерчады. Чат-бот жаш адамла бир бирлери бла танышырча, нёрлерле табарча, ушакъла бардырырча кыуарлгъан эди. Алай террористле аны онгларын кеслерини мурагларын толтурур ючюн хайырлангандыла: жаш адамланы алдап, психология кысыулыкъ этип, къоркыутуп.

2025 жылда Россейни МВД-сыны бла Следствие комитетини куулукълары бирге бардыргъан мадарланы хайырындан кыяралны кёп субъектлеринде, ол санда Москва областда, Санкт-Петербургда, Чуваш, Башкъртостан республикалада, Белгордо, Владимир, Ростов эм башха областлада 46 инсанны тутхандыла: 12 жылдан 22 жылгъа дери жаш адамланы. Ала белгиленген чат-ботда украинлыкъ энчи службаланы буирукълары бла право низамны сакълаучулагъа чабыуулукъ этгенлери, транспорт, энергетика, связь, кредит, башха организацияланы мекемларында ол салгъанлары, хыйла-лыкълары этилип урланган ахчаны банк счётха салыргъа хазырланганлары ючюн терсенгендиле.

КЪАЛАЙ АЛДАГЪАНДЫЛА
Тохташдырылгъанчы, Украинаны энчи службаларыны келечилери кеслерин кызыла сундуруп, белгиленген мессенджерде жаш адамлагъа жазгъандыла. Ала бла ушакъла бардыра, тюбеширге чакъырадыла. Алагъа инанып, жаш адамла шахарларында солу мекемла орналган жерлерини тарихлерин ашыргъандыла: социал объектлени, улуу сатыу-алыу араланы. Дагъыда кызгъа бюсюрегенлерин билдирир мурад бла алагъа киногъа билетле сатып алгъандыла, ала ашыргъан сыылкала бла саугъала, ахча да ийгендиле.

Ызы бла уа жаш адамгъа украинлыкъ службаланы келечилери сёлешгендиле. Ала Россейни право низамны сакълаучу органларыны, Россфинмониторингн, алача башха органланы куулукъларыбыз деп, алдап, жаш адам ашыргъан ахча Украинаны аскерлерине ётдюрюлгенин, ол ачыкъ этген мекемгъа БПЛА-ла атышыу бардырылыкъларын айтып, къоркутхандыла. Кысыулыкъ этип, уголовный жууап тутарыкъса деп, жунчутуп, кыяралны субъектлеринде аманлыкъла этдиртгендиле.

САКЪ БОЛУГЪУЗ
НАК-ны билдирулерине кёре, бытыр кыяралда беш юзюге жууукъ теракт хазырланган кезиулеринде тохтатылгъандыла. Аланы жаргысындан кёбюсине акылбалыкъ болмагъанла кыатышхандыла. «Энчи аскер операция башланган кезиуден бери украинлыкъ террорист кыаумланы айтханларын этип, аманлыкъла хазырлагъанлары ючюн акылбалыкъ болмагъан 2,5 минг жаш бла кыз тутулгъандыла», - деп билдиргендиле Терроризмге къажу миллет комитетден.

Террористле бир адамгъа да кыайгырмайдыла, сабийди алыкъа деп, жазыксынайдыла. Ол угъай, эм кичилени сайлайдыла – юйюрге салынган бушуу артыкъда улуу боллукъду деп. Алай хайырланган амалла оюннга

ушайдыла – суратха ал, къалайда орналгъанын билдир, ахча ий...

Алай эсе уа, ата-анала бютонда сакъ болургъа борчлудула. Право низамны сакълаучула сабийни халинде тюрленюлеге эс буургъа чакъырадыла. Алгын сейирлери, кёз кыарамлары тюрленип, радикал ниетле жанлы боладыла душманны кюлуна тюшгенле. Дагъыда ала жашауларында тюрленюлени, нёгерлери кимле болгъанларын жашырып башлайдыла. Сабий заманы асламын Интернетде ётдюре эсе, бютонда кече, экстремист ниетле бла байламлы сёзлени айтып тебиресе – эс буурурча шартладыла. Сунмай, ол юйрютген ахча кёбейсе, кесине багъалы затла сатып алса, ишекли болугъуз.

Сабийни келир жашауун жарыкъ этиу ата-ананы борчуду, мурадиди. Аманлыкъланы кюлларына тюшмез ючюн а, таматаланы бла сабийни араларында ышаныулукъ болургъа керекди: аны бла ушакъла бардырыгъыз, жашаууну, нёгерлерини юслеринден соругъуз. Ол сизге ишекли болумун юсюнден айтса, урушмагъыз. Кыыйн кезиуде сиз анга билеикли этеригизни, болушургъузну севзеге керекди.

Интернетде къоркыуусулукъну жорукъларын ангылатыргъа, танымагъан адам бла ушакъ бардырыргъа, аны айтханына ышаныргъа жарамагъанын айтыргъа керекди. Дагъыда телефонда энчи программала салып, ишекли сайтлагъа, кыауумлагъа чекле тохташдырыргъа онг барды. Сабий аны бла ишекли ушакъла бардырылгъанларыны, бузукълукъгъа тартыргъа умут этилгенини юсюнден айта, бу шартланы право низамны сакълаучулагъа билдиргиз.

Жаш адамгъа законланы билдирген тоздо: теракт, диверсия этген 20 жылгъа тутулады, аманлыкъ ауур болса уа, жашаууну ахырына дери тутмакъда ётдюрюрге болады. Бирлени сейирлери ючюн кесинги, жууукъларынгы жашауларын бузаргъа жарамайды.

Шёндюго тёлёго кыйын кезиуде ёсверге тюшгенди. Аны ючюн биз, таматала, анга тюз сайлау этерге болушургъа борчлубуз. Ата-ана, жууукъ адамы, школ сансыз болсала, башха кючле табыллыкъдыла. Алай ала ахшылыкълагъа юйретилеми?

МАЗИРЛАНЫ Аслан.

Документле

Къабарты-Малкъар Республиканы Жер эмда ырыскы бла байламлы халла жаны бла министерствосуну юсюнден болумну 4-чю пунктуна тюзетиуле кийириуну эмда Къабарты-Малкъар Республиканы Правительствосуну бир-бир бегимлерин кючлерин тас этгенге санану юсюнден

Къабарты-Малкъар Республиканы Правительствосуну

Б Е Г И М И

2026 жылда 24 июльдаНальчик ш.№119-ПП

Къабарты-Малкъар Республиканы Правительствосу **бегим этеди**:

1.Къабарты-Малкъар Республиканы Жер эмда ырыскы бла байламлы халла жаны бла министерствосуну юсюнден Къабарты-Малкъар Республиканы Правительствосуну 2014 жылда 12 ноябрьде чыгарылгъан 263-ПП номерли бегими бла кыабыл кёрюлген болумуна 4.63-3 подпункту кыюшуп, тюзетиу кийирге:

«4.63-3 Къабарты-Малкъар Республиканы ёксюз эмда ата-аналары кыарамай кыйгъан сабийлеге, ёксюз эмда ата-аналары кыарамай кыйгъан сабийлени кыауумуна киргенлеге деп бёлюннген жашау журтланы энчи фондун жашау этерге боллукъ мекемланы кыюшууну эмда жашау этерге боллукъ мекемланы ол фонддан кетериуну юсюнден оноу этеди».

2.Къабарты-Малкъар Республиканы Правительствосуну бу бегимлерин кючлерин тас этгенге санаргъа:

Къабарты-Малкъар Республиканы ёксюз эмда ата-аналары кыарамай кыйгъан сабийлеге, ёксюз эмда ата-аналары кыарамай кыйгъан сабийлени кыауумуна киргенлеге жашау журтланы энчи фондун кырауну низамына тюзетиуле кийириуну юсюнден» 2018 жылда 9 августда чыгарылгъан 157-ПП номерли бегимин («Официальная Кабардино-Балкария», 2018, №31);

Къабарты-Малкъар Республиканы ёксюз эмда ата-аналары кыарамай кыйгъан сабийлеге, ёксюз эмда ата-аналары кыарамай кыйгъан сабийлени кыауумуна киргенлеге жашау журтланы энчи фондун кырауну низамына тюзетиуле кийириуну юсюнден» 2019 жылда 3 декабрьде чыгарылгъан 216-ПП номерли бегимин («Официальная Кабардино-Балкария», 2019, №48);

Къабарты-Малкъар Республиканы Правительствосуну Председателини кыулугъун толтургъанС.ГОВОРОВ

Жарсыу

«Аны таныгъанланы эслеринге огуурлу эмда адепли адамча кыаллыкъды»

КъМР-ни Башчысы Казбек Ковков орус тарыхны бла маданиятны «Вече» биригунону таматасы, Къабарты-Малкъар Республиканы Жамауат палатасыны кыауумуна кирген Кануникнов Анатолий Данилович ёлгенине жарсыгъанын билдирип, аны жууукъларына бла ахлуларына кыйгыгъ сёз бергенди.

«Анатолий Данилович республикада жамауат биригуле кыуарлырларына эмда айнырларына улуу кыошумчулукъ этгенди. Кеси да регионну жамауат ишине тири кыатышханды: КъМР-ни Башчысында Жамауат советге, КъМР-ни Башчысында жамауат къоркыуусулукъну ишлери жаны бла комиссиягъа киргенди, КъМР-ни Жамауат палатасында Старейши-

ланнганды. Право низамны сакълаучу органларында кёп жылланы бет жарыкълы куулукъ этгени ючюн а «За безупречную службу» майдалны биринчи, экинчи эмда ючюнчо даражалары бла да белгиленгенди. «СССР-ни МВД-сыны сыйлыкъ куулукълусу» деген сыйлыкъ белгини намысы бла юйрютгенди, кёп кырал эмда ведомстволу саугъалагъа да тийишли болгъанды.

Анатолий Данилович Кануникнов ишчи нёгерлерини, шухъларыны эмда ахлуларыны эслеринде тынгысыз жорекли, жууаплылыкълны сезген, менсине билмеген, огуурлу эмда адепли адамча кыаллыкъды. Ол дуниясы жарыкъ болсун», - деп жазганды Казбек Ковков МАХ-да каланында.

Электрокюч

Жангъы тийрелени ток бла жалчытырча

Кёп болмай Нальчик шахарны жер-жерли администрациясыны башчысыны кыулугъун толтургъан Азаматтерий Ашхотов «Кабалкэнерго» биригунону келечилери бла тюбешгенди. Анда сёз келир жыл шахарны Мей тийресинде жашагъанланы ток бла тынгылы жалчытыр ючюн жангы подстанция ишениригини юсюнден айтылгъанды, аны проекти да сюзюлгенди. Кыурулуш ишле 2028-2029 жыллада бардырыллыкъдыла, анга 1,1 миллиард сом кыоратылыкъды, деп айтылганды.

Азаматтерий Мухамедович билдиргенге кёре, бюгонлюкде «Горный» районну асламысын ток бла 110 кВ кюч бла ишлеген «Долинск» подстанция жалчытады. Алай бла анга улуу ауурлукъ жетеди. Аны кючюн ёсдю-

рюр ючюн, башха оборудование керекди, аллай онг а жокъду. Ол себепден жангысын сюегенден иги амал табылмагъанды.

Подстанцияны кыурулушуна ахчаны "Россети Северный Кавказ" биригу бёллюкюдо. Ол тамам болса, 32 МВА кюч бла жалчытырыкъды, 16 МВА кюч бер-

ген эки трансформатору эм башха устройстволары да боллукъдула. Аны хайыры бла жангы жашау тийрени, ол санда шахарны социал учреждениларын бла предприятияларын да ток бла сылтаусуз жалчытыргъа онг чыгарыкъды.

МАГОМЕТЛАНЫ
Сулейман.

Ангылатуы

Сабийли юйюрлени онгдуруугъа кыйгъыра

РФ-ни Президенти Владимир Путин «О потребительском кредите (займе)» федерал законну 6-1-1-чи статьясына тюзетиулени кыабыл кёргенди. Алай бла сабийлери болган юйюрлеге кырал себеплики онглары кенертилгендиле. Торлениуле да кыяралны оноучусуну башламчылыгы бла хазырлангандыла. Алагъа кёре юйюрно ипотека кредити болса, тёлёупеден солуну кезиуо женгиллетилген амал бла бериледи. Жангы жорукъла быйыл 1 сентябрьде кючюне киредиле. Аны юсюнден бизге Россейни халкъ мюлкюню эм кырал куулукълу академиясыны Шимал Кавказда бёлёюнюно кафедрасыны башчысы Аза Манкиева билдиргенди.

Ол ангылатханыча, юйюрде экинчи эм андан кёп сабий туугъанда, анга жыл бла жарым толгъуну, ата-анала ипотека тёлёупеден эркин этерлерин тилегер боллукъдула банкдан. Ол жаны бла заявленияны салгы туугъандан сора (неда юйюрге ёсдюрюрге ал-

гъанда) 180 кюнню ичинде берирге жарайды. Банк аны кыабыл кёрюр ючюн, юйюрно кредитге алынган жашау журтундан башха юйю болмазгъа, борчка алынган ахчаны ёлчөми 15 миллион сомдан озмазгъа керекди. Финанс жаны бла башха излемле

Аза МАНКИЕВА,
Россейни халкъ мюлкюню эм кырал куулукълу академиясыны Шимал Кавказда бёлёюнюно кафедрасыны башчысы.

жокъдула законда. - Юйюр ипотеканы тёлёуну бир ауукъ заманнга тохтатыргъа бюгон да эркин этиледди. Алай шёндю аны болжалы 6 айдан озмайды.

Дагъыда ол юйюрно битеуо файдасы 20 процентге азайгъанда, фатар ючюн тёлёу юйюрно кыолайлыгыны 40 процентине жетгенде бериледи,-дейди Аза Манкиева.

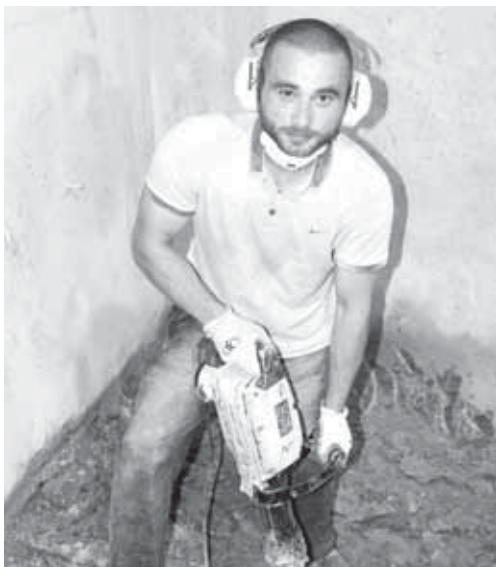
Жангы жорукълагъа кёре уа, кредитден солугъан кезиуну биринчи алты айыны ичинде тёлёуле ахырда этилмедиле, 7-чи айдан башлап, 18-чи айгъа дери уа банк процентлени санайды. Аланы льгота кезиу бошалгъандан сора тёлерге боллукъду.

Ушакъ нёгерибизни айтханына кёре, жангычылыкъ артыкъда магъаналыды. Ол эки эм андан кёп сабий ёсген юйюрлеге кыйын финанс кезиуде ипотека тёлёупеден солургъа онг береди. «Алай бла уа жыл бла жарымны ичинде жаш юйюр эркин солуйду, банкга ай сайын

ахчаны кыйдан табайыкъ деп, излеп айланмайды. Ата-анала сабийлерин ёсдюрюрге, битеу заманларын, кыаруларын алагъа кыоратыргъа жарагъан заманды ол», - дейди эксперт.

229-ФЗ номерли федерал закон сабийле ёсген юйюрлеге болушлукъну кыярал политикасын жашауда бардырыр мурад бла чыгарылгъанын белгилейди ол. Закон «кытылыкълны кезиунюде тутхучлукъ этиуден» «кёллендириу болушлукъну амалларына» кёчюуге бурулупду. Юйюрле келир кезиуде финанс болумларын тергеп, демография оноула этерге боллукъдула. 2026 жылда 1 сентябрьге дери кыабыл кёрюлген ипотека келишимлени жангы жорукълагъа киргенлери уа ипотека кредиттери болган юйюрлеге ышангынтылыкъл береледи.

ТИКАЛАНЫ Фатима
хазырлагъанды.

жерлешлерибизден адам болмай къалады. Болсада ишчи усталыгъы, сынамы, инструменти болган ишлер жер да табады. Азамат Ковязин да кесини инструменти бла келип ишлейди. Быллай тири жашланы хайырындан жангы объектеледе иш тп барады. Суратланы **МАМАЙЛАНЫ** Алий алгъанды.

– Шамил, сени республикада кёпле танийдыла, болсада сени юсюнден бютюн кёборек билирге сыйгенле да болурла.

– Бабугентде тууганма, мектепни де анда бошаганма. Устазларымы бек сыйгенме. Ала манга билимге жол ачханлары ючюн жорек ыразылыгымы дайым да билдиргенлей турама. Андан сора КъМКЪУ-ну медицина бёлюмюне кирип окугъанма. Артка кырагандан, студент жылларым бек кыйын эдиле дегре боллукъма. Нек дегенде гитче заманында Нальчикге жалаанда атам эмда анам бла келиучу эдим, шахарны билмегенме, анда жашаудан халарым чыртда жокъ эди. Кёп заманын светотор болмагъан жерде жолдан ётерге кыоркуп тургъанма. Кертисин айтсам, бусагъатда да ол жаны бла арам аламат тыйолддо.

Окугъан да бек кыйын эди манга: эсимде кёпню туталмагъаным ючюн алты жылны ичинде төрт-беш сагъатдан кёп жукулагъанма деп билмейме. Тентлерим бла бир кере да кинога бармагъанма. Эрттенликде юйде ауузылып, ингирге дери ауузма суу окъуна салмагъанма. Ашханабызда ашны жаратмагъандан угъай, юй азыкълагъа юйренгенним ючюн.

Алай бла биринчи эки жылда бек кыйыналгырга тошгенди. Ючюнчю курсда уа бир кесек тынчыракъ болгъанды. Аны алайлыгы кеси аллыма жашау этерге юйренгенним, андан сора да, сейирни кыозгъагъан предметле башлангъанлары бла байламлы болур эди. Болсада алгыынча жукъугъа аз заман къала эди. Аны юсюне уа аз-аздан кёзлерим да осал кёрип башлайдыла.

Битеу ол чурумлагъа да къарамай, 2011 жылда окуууму бошап, диплом алып чыгъама.

– Урунуу жолунг а къайда башланганды?

– КъМКЪУ-ну бошагъан жылда окъуна аны медицина бёлюмюнде жукъгъан ауруула жаны бла кафедралга кирип, интернатураны да бошайма. Черек районда ара больницаны баш врачы Къюркмазланы Людмиланы тилеги бла районнга кыйтай, жукъгъан аурууладан багыуу ишни къолгъа алма. Алай бла больницаны кюндюзго бёлюмюнде эмда поликлиникасында да ишлеп башлайма. Кёп кечелени ётдорюрге тошгенди болницада, терк болушлукъ берген машина бла саусузалгъа да баргъанма. Алай бла тынгылы сынам жыйышдыргъанма деп, таукел айттыргъа боллукъма.

Черек район болницада ишлеген кюнлерими унутмайма, анда врачла да бек ыразыма. Ала мени кеслерими утлу да, шухё да юйорлерине ыразы болуп алгъан эдиле. Мен да хар ким бла да шухёлукъ жюрюторге итингенме. Ол хайырны бермей кыймагъанды. Мен андан кетгенли онеки жыл болуп келеди, элге барсам, больницагъа да кесими юйомеча кыйтайм кетмейме.

– СПИД-ге эмда баш жукъгъан ауруулагъа кыжау арагъа уа къалай тошгенсе?

– Аны баш врачы Марина Ивано-

ва, сёлешип, жукъгъан аурууладан бакъгъан врач-инфекционист керек болгъаным айтып, ары чакъырады. Тюзюн айтсам, ВИЧ-ден бла СПИД-ден ауругъанлагъа багъарыгъым а келмей эди. Ол аурууладан наркоманла, игчиле, аманлыкъчыла, хауле айланганла ауругъанларын билгеним ючюн. Арсарлы болуп сау айны тургъанма. Ахырында ыразылыгъымы билдиреме. Анга Нальчикде ишлеген коллегаларым да юлюшлерин къошхандыла.

Алай бла 2014 жылдан бери ВИЧ-инфекция эмда вируслу гепатит бё-

курса жетгенимде уа, жукъгъан аурууладан бакъгъан врачла жетишмей эдиле да, ала бла байламлы кафедралга киреме. Интернатураны, ызы бла уа ординатураны да ётеме.

– Сайлагъан усталыгъынг бла тобешиу а къачан эмда къалай болгъанды?

– Ол 2010 жылда болгъанды. Бешинчи курсну бошай тура эдим. Курсубуз да тентлерими бир къаууму бла август айны толусунлай Черек районну ара больницасында ишлерге келишибиз. Сора Къюркмазланы Людмилагъа ке-

не болгъанын аныламай, врачланы терслегенлери. «Врачла пандемия не къадар узакъгъа созулуруна ыразыдыла, саусузланы ёлор чекке кеслери жетдиредиле, ёлгенлени юслеринден шартланы тоз бермейдиле», – деген, башха дау сёзлери да жорекге жете эдиле. Аппай сёзлени зшиттен кыйын эди. Бютюнда бизге, кече-кюн демей, ёлюмню кёзюне кырагъан врачлагъа.

Дагъыда бек кыйыны уа – ауруп тургъанлары, жуукъларыбызгъа да жукъдурбурбз деп, къюркмай, ала бла байламлыкъ жюрютгенлери, адамла аслам жыйылгъан жерге баргъанлары, жамауат транспорат айланганлары эди. Коронавирусдан сакъланырча дарман чыккъанда уа, кёпле аны юсюнден болмачы халарла жайгъандыла. Ол да бек чырмагъанды. Дарман салдыргъаннадан а хазна адам ёлмегенди.

– Саусузларынг а кимдиле?

– Кыркык проценти игчиле, наркоманла, 50 проценти былхымсыз жашау бардыргъанла, 10 проценти да юйдегили болгъандан сора бир бирлерине аурууну жукъдургъанла.

– Инфекция ачыкъ кёзледен да кирирге боллукъду дейдиле, ол алаймыды?

– Кёзлени кир къолла бла ышыса, хау. Аланы юсю бла вирус гепатит, ВИЧ-инфекциядан да ауругъа боллукъду. Саусуз адамны къаны кёзге аз-маз окъуна жагъылса да.

– Адамла врач болгъанынги билселе, олсагъат саулукъларындан тарыгъып башлайдыла. Сенде да бола болур алай?

– Танымагъан адамланы араларында врач болгъанымы букъдурургъа кюрешеме. Нек дегенде олсагъат соруула берип башлайдыла. Таныгъан адамла уа тойда, бушууда болсун, къатыма келип, аурууларыны неда саусуз жуукъларыны юслеринден айтып башлайдыла. Бирде ол затла заманны кыксхартыргъа болушадыла, бирде уа башынги да аурутадыла.

– Врачны ырыслары бармыдыла?

– Хау, ала кёпдюле. Сёз ючюн, кёп врачла бир бирлерине женгил дежурствону неда тынчылыкълы смени тежемейдиле, ол тежеуле ишни бузаргъа боллукъуна ийнамадыла. Ырыслагъа ийнамайма. Аллах не буорса, алай боллукъуна ийнамама.

– Бусагъатда жай кезиюдо, кёпле солургъа тенгиз жагъасына, башха жерлерге да барадыла. Бир торлю жукъгъан ауруу тапмай кыйтайр ючюн, не этерге керекди?

– Бек алгъа жолгъа атлангъан адам медицина страховканы эсге алгъан тынгылы туроператор бла ишлерге керекди. Кылын агъачны тийрелеринде, бийик кырдыкла ёстен жерде солур кереклиси жокъду. Кюнде кёп турургъа жарамайды. Тыш кырыралга баргъанды, гитче сабийлени юйде кыйгъандан игиси жокъду. Жолда нени болсада ашаргъа жарамайды. Бурунгулупланы сёзлери барды: атанг, ананг ашамагъан ашны ашама, деп. Бек башы уа – санитар тазалыкъ болмагъан жерге кирип, ауузыланыр кереклиси жокъду.

ХОЛАЛАНЫ Марзият.

«Табийгъат, маданият байлыгъыбызны сакъларгъа, туура этиуге да юлюш къошаргъа сюеме»

Ксаналаны Расулну «Нартланы жоллары бла» проекти Кавказ инвестиция форумну жангычылыкъ жаны бла беш эм иги башламчылыкълары санына киргенди. Расул архитекторду, «СИМПРОТЭК» компанияны башчысыды, республиканы Жаш тёлө правительствосунда кырулуш эм жашау журт-коммунал молк жаны бла министрди, «Ишчи Россияни» жаш тёлө бёлюмюне башчылыкъ этеди.

Бизни бла тобешиуиуде ол проектини, республикабызда туризмни айныууну, муратларыны юслеринден айтханды.

– Расул, архитектураны не хыйсапдан сайлагъанса, сора андан туризмге къалай бла кёчгенсе?

– Архитектура, жангы мекамланы ишлеу бла чекленмей, адамла жашарыкъ журтланы ырахатлы, тынчылыкълы, айбат этю бла байламлыды. Аны ючюн сайлагъанма ол усталыкны. Сора Кыбарты-Малкыр кыярал университетте кирип, архитектура жаны бла бакалавриятны бошайма. Магистратурада уа туризм жаны бла окугъанма, нек дегенде архитектура бла туризм бир бирлери бла байламлыдыла.

Бюгонлюкде архитектура, туризм, цифра технологияла эм жамауат иш бла кюрешеме. Бир жангыдан кыараганды, ала жашауну башха-башха жанлардыла. Алай эсе да, аны барысын да бир зат бирикдиреди – республиканы айнытуу.

Архитектурада, айтханымча, тынгылы, ырахатлы жашау журтла ишлерге сюеме, туризмде муратын республикабызны кенгирек танытыргъады, цифра технологияда уа – аланы оксин да жангы даражагъа чыгарыуда шёндюлюо амалланы сингдирюге.

Туризмни бла архитектураны бирге байлашдыргъан кёп проектилени тамамлау гъа къатышханма, ол саида Долинскде жон базарны тийресин айтбатландыруу гъа, «Барабан» ашхананы, «Усталаны аллеясы» жарашдыруу гъа. Курортла эм туризм министерство бла бирге уа «Къаялы Кыбарты-Малкыр» проекте да къатышханма. Ала барысы да усталыгъымы, сынамымы да ёсдорюрге себеп болгъандыла.

– Эм ариу мекамла, сени оюмунга кёре, кыйдадыла? Сора бир шартха эс бурурчанды: бурун заманладан къалган мекамлагъа къарасанг, ала, ювелир ишлегенча, тамашадыла.

Жашау ыз

«Берген антыма кертичилей къалама»

Алгъаракълада, Медицинада ишлегенлени кюнюнде, кёп врачла, медсестрала да сыйлы саугъала бла белгиленгендиле. Сыйлы атлагъа, белгилеге тийишли болгъанла да аслам эдиле. Саугъалангъанлары араларында Аппайланы Хусейини жашы Шамил да болгъанды. Ол «Республикада жукъгъан аурууладан бакъгъан бек иги врач» деген атха тийишли кёрюгенди. Бюгон ол редакцияны къонагъыды.

люмде врач борчуму толтурама. Вирус гепатитден, ВИЧ-инфекциядан, СПИД-ден ауругъанлагъа да бакъгъанма. Төрт жылдан а болныцаны оючулары ВИЧ/СПИД-ден ауругъанлагъа деп энци бёлюм кыурагъа айтадыла. Анга анда ишлеген врач башчылыкъ этерге керек эди да, ол борчун мени бююнкма саладыла.

– Сабий, жаш заманынгда уа къалай усталыкны жаратханса?

– Кертисин айтсам, врач болуп умутум жокъ эди. Жюль Верни чыгъармаларында ёсгеним себепли болуп, табийгъатны бек сыйгенме, биологу усталыгына кёзюм кырагъанды. Болсада атам бла анам врач болсам ыразы эдиле. Алай медицинагъа да сейирим бар эди: гитче заманымдан бери да дарман хансланы жыраргъа сыйгенме, аладан торлю-торлю дарманла да жарашдыргъанма.

Аурууланы юслеринден да кёп китап окугъанма. Бюгонлюкде да хайырланма аланы. Белгили жазыуу Майя Гогуланы «Попрощайтесь с болезнями» деген китабы да кыозгъанды медицинагъа сейирими. Ол анда доктор Каудзю Нишини кийик саулукълу болууну амалларыны бла жорукъларыны юслеринден жаза эди.

Университетде окугъанымда уа жорекге багыууну сайларгъа умут этгенме. Электрокардиографиядан торлю-торлю курселаны да ётеме, кардиологиядан эмда терапиядан кёп китап, журнал да окуйма. Алтынчы

лебиз да, бир айны ишлерге эркинлик беририн тилейбиз. Ол угъай демейди. Сора мени жукъгъан аурууладан бакъгъан болюмге ашырады. Аны врачы, ауруп, ишге чыкмай тура эди. Манга абаданлагъа, сабийлеге да багъаргъа тошгенди.

Сёзсөз, кыйын, аны бла бирге уа жууалпы да иш эди ол. Бютюнда бешинчи курсну бошагъан студентте. Белгили врач, Социалист Урунууну Жигити Евгений Тареев былай айтхан эди: «Тынгылы врач болууну жалаанда бир жолу барды: китап – саусуз, саусуз – китап». Ма алай ишлерге тошгенди.

– Ишинге эм кыйыны неди?

– Саусузунгу ёлгени. Анга юйреналмайса. Дагъыда бир-бирле айтханымы эшитирге артыкъ бек соймейдиле. Аппай кезиюуде юйретю-ангылату ишни бардырыргъа да тошеди.

– Ковиди кезиююнде сизге да уллу ауурлукъ жеттеним билеме.

Жукъгъан ауруулагъа бакъгъан врачла анга биринчиле болуп тобегенбиз. Ал заманда аны ючюн кыошакъ тёлеуле жокъ эдиле, болсада биз ишбицини кыймагъанбыз. Барыбыз да Гиппократны антына кертчилей кылгъанбыз.

Кесими юсюмден айтсам, бек кыйын саусузла бла ишлегенме эки жылны (2020-2022) ичинде. Бёлюмде таматалыкъ да этгенме, багыуу ишими да кыймагъанма. Ол заманда ёлюмню кёп кёрюрге да тошгенди. Бюгон да унуталмайма ол кюнлени. Бек кыйыны уа – кёпле, коронавирус

Учууулукъ

ат башындан кыараргъа арталлыда жарамайды.

Бусагъатда кыяралны оючулары жаш тёлөню башламчылыкъларына уллу эс бурадыла, аланы жашауда бардырыргъа болушадыла. Ол хыйсапдан юйретюле, семинарла дайым кыурадыла, торлю-торлю грантла бериле-диле. Анга кёре уа адамны кесини да иттинулюго болургъа керекди. Жаш адамла, берилген онглары толусунлай хайырланып, муратларын толтурургъа итинирге тийишлидиле.

– «Нартланы жоллары бла» проектиниг юсюнден толурлакъ айтсанг эди?

– Ол жалаанда мобил кыошакъ тойлюдо, туризм бла байламлы уллу да, магъанла да проектиди. Республиабызны солур онгларын бир жерде жыйышдырыргъа деп кыурагъан цифра майданды. Муратыбыз Кыбарты-Малкыргъа келген адама мында кыйда солургъа, жаратхан жерлерине къалай жетерге боллукъуну юсюнден жууапланы бир жерде терк табарча этиюдо. Хазыр мобил кыошакъда соллу жерлерибиз, жолочулукъланы маршрутлары эмда башха керекли билдириле бардыла.

Бусагъатда анда жангызда бизни республиабыз суратладанды, артадан-артха Шимал Кавказыны бирси регионларын да ол халда кыошаргъады умутубуз. Жангы соллу жерле, жолочулукъла ачылгъанларына кёре уа кыошакъда билдириуле да жангыртыладыла.

Кавказ инвестиция форум бизге, кертти да, магъаналы сынам болгъанды. Экспертлени жангыдан бийик белги салынганы ишбицини андан ары бардырыргъа кёллендиргенди, уллу кюч бергенди.

– Проектни атына да эс бурурча болур?

– Нарт таурухла Шимал Кавказны миллеттерини эм уллу маданият байлыкъларындан биридиле. Проекти атын сайлай туруп, аны болушлугъа бла халкъларыны тарыхын, тин хазнасын да кёрюзторге сыйгенме, «Нартланы жоллары бла» деген а, мени оюмума кёре, ол ниетни толусунлай ачыкълайды.

Адамла эсгертиулерин, сооруплары болсала, бизге жазаллыкъдыла. Алай бла солугъанла бла байламлыкъда боллукъбуз. Проектни башчысыма, аны кыурагъанлары къауумуна программаланы жарашдыруу гъа, билдирюлени неда кёрюзтолген жерлени юслеринден толуп халпар жазгъанла, дагъыда башха адамланы талайы киредиле.

– Мен анылагъандан, туризм бла байламлы проекти жарашдыргъан адам кеси да кёп жерлерде болуп, аланы кёрюрге керекди.

– Тюздо, туризмде башламчылыкъла бла кюрешген инсан ол жарашдырылгъан затлада кёрюзтолген жерлени кеси кёзю бла кёрюрге, аланы тарыхын, энчиликлерин да аныларгъа тийишлиди. Туугъан журтубузун тарыхы, табийгъаты, маданияты байдыла. Ол хазнабызны башхалагъа кёрюзтопуде жангыз да суху билдирюу азыкълъ этеди. аны жюрюгинг бла се-зерге керекди. Кёп жерде болгъанма, Жылы-Суу жорегиме бетирек кирген жерлерден бириди. Энди уа муратым Минги таугъа ёлөргеди.

Республикабызда бюгонлюкде туризмни айнытугъа уллу эс бурулды: жангы соллу арала ишленедиле, инфраструктура игилендирдиле, туристлени излемлери бютюн тынгылы толтуруладыла. Былайда баш магъаналы жумуш, мен акъыл этгенден, республиабызны табийгъат, маданият байлыгъын сакълап, аны адамлагъа бай ачыкъ этиюдо. Мен да бу ишге юлюшюмю кыошаргъа сюеме. Бюгонлюкде жангы башламчылыкъла бла кюреше турабыз, ала хазыр болгъанлары сайын адамлагъа билдирликбиз.

Ушакъны КУЛЬЧАЛАНЫ Зульфий бардыргъанды.

Эсе тутуу

Къайда да халкъларына жарагъангы, аны бетин ачхангы

Энейланы Юзейирни жашы Махмут малкыр халкъланы билимми да, огъурлу да, иш кёллю да адамларындан бири эди. Жашау жолу анга кёп сынау бергенди, алай а аны мангъалый жарыкълыгъы, игиге ышаныуу бир заманда да ёчюлмегендиле.

Махмут 1941 жылда Кёнделенде туугъанды. Ол Юзейирни бла Саубарланы Жанчыкъланы (Тко) юйорюнде алтынчы сабий болгъанды. Аны кичиси Алим а (Алик) аталарын элге кирген немисли фашистле болгъандан сора туугъанды. Юзейир, элге жау киргинен билип, юйорюне кыйайгы-этип, кыошдан тигелей келгенлей ёлтюргендиле душманла аны.

вольфрам, магъадан да. Ол кезиюде комбинатны энергетика молкю бек айныгъанды. Жангы подстанцила ишленгендиле. Ала берген токну, жалаанда комбинатда угъай, битеу тегерекдеги элдеде – сёз ючюн, Нейтрино обсерваторияда, Минги тау этегинде турист базалада да хайырлангандыла. Ачыкъ рудникледе, жер тубюнде да кючлю техника

Махмут юйорю бла: юй бийчеси Аминат, къызы Лейла, жашы Тимур эм туудукълары.

Ол фашистлени къолларын-дан биринчи ачыу болгъанды. Кёнделенде. Алай бла ууакъ сабийли юйорге тынч болмагъанды жашау этген. Бютюнда кёпчончюлок жетгенде. Энейланы, Нейтрино Фрунзе областада Ивановскый районда Кызыл-Арыкъ элге тошгенди. Бир кесекден тукъум кёп болгъан жерге – Кирилкга кёчгендиле ала. Алда кыйын болса да, бир кесек ачык тирей башлагъанды, Махмут анда Юрөөвка деген кыоншу элде орус шолгъа жюрюгенди. Кюн сайын жети километр ары, юйге да аллай бир келген тынч болмас эди, алай а ол заманын бар кёмчиликлерин жаба эди биллим алынуу кыуачны.

Махмут иги окугъанды, анда жети классны бошагъанды. Тамам ол заманда кёпчончю халкъланы бир къауумуна Ата журтха кыйтайгырга жол ачылгъанды. Алай бла ол андан арысында туугъан элгиде орта шолда окугъанды. Эли жашла бир бири таныгъандыла. Жаш устаз Эфендиланы Салихни башчылыкълы бла кеслерине бёлюнген жерде картоф ёсдорюп, алчы жерге чыккъандыла. Кёнделенини бла Заюковону арасында, эки жангыдан да шолкочла бирге болуп, Шухёлукъ алма терек бахча орнатхандыла... Шолкуну бошагъанлай, Махмут Орджоникидзе, тау инженерге окургъа киргенди.

Махмут Тырныаузда вольфрам-молибден комбинатда ётгенди практиканы. Жашны билимин, тиригилин да кёрюп, «Молибден» рудникни ол замандагы директору Леонид Кривчиков, аны окугъан жери бла келишип, окуп бошагъанлай, 1965 жылда аны кесине тау мастер этип алгъанды. Махмутну профессионал ишчи жолу алай башланганды. Ол анда энергетик, жерден ёрге чыгаргъан установкалары таматасы болуп да ишлегенди, алай терк ёсгенди аны куыллугу. Ол да, анда алгъа проходка жаны бла тамата болуп тургъан Жаболланы Махмут, аны ызындан келген Мызыланы Далхат да билдикле жетишмилли ишлегендиле.

Ол жыллада Москвада Халкъ молкню жетишмилерини кёрмючю болгъанды, торсионлю металланы павильонунда аны Тырныауз комбинатны юлгюсюнде ток бла жалчытуу эм ишни автоматизациялау жаны бла этген схемасы да тагъылгъанды. Жангыда уа авторну сураты. Ол жетишми ючюн анга доммакъ эм алтын майдала бергендиле.

1978 жылда уа Энейланы Махмутну комбинатны управленийсына алгъандыла. Аны анда битеу да ол вольфрам, магъадан чыгаргъан уллу предпритияны энергетикасыны башчысы этгендиле. Ол бу куыллукъда ишлеген сөгиз жылын ичинде кёп зат тюрленгенди комбинатда. Производстве кенгергенди, руда чыгарыууну мардалары да анга кёре ёсгендиле. Кыралгъа керек эдиле ол заманда

ишлеп башлагъанды, ала суу, хауа бла жалчытылгъандыла. Табылгъан руданы жер башына конвейер бла чыгарып онгла да, комбинатны байлыкъландыруу фабрикасында машинала да кючлореклеге жангыргъанды. Ол жыллада комбинат 8 миллион 600 минг тонна руда чыгаргъанды жылгъа. Ол а бек уллу кёрюмю эди. Жууаппылыкъ да анга кёре болгъанды. Ол жегерлеринде Махмутну, аны нёгерлерини да кыйыллары эз тойлюдо.

Энейланы Махмут, энергетиклени башчылары болуп, ишге асыры берилгенден, кече, кюн да комбинатда эди жашауу. Алай а Энейланы тукъумда билимге чексиз итинуу къадар этген жазыугъа ушайды – Махмут, ма алай иш кёллю болуп тургъанлай, Ленинград тау институту аспирантурасына кирип, аны заочный бёлюмюм бошагъанды. Ызы бла, «Исследование рационального компоундирования тяговых двигателей рудничных электровозов» деген темагъа диссертациясын кыоруулап, 1986 жылда техника илмуланы кандидаты болгъанды.

Ол заманда оючуларда бир төре болгъанды: бир кыарысуз жерни айнытыр ючюн, онгларакъ адамны игилденде ары таматагъа. Ма алай бла кыурау хунери болгъан Махмут Кыбарты-Малкыарны компартиясыны обкомунда ишлегенлени кёзлерине урунганда, аны Туризм эм экскурсияла жаны бла Элбрус советни таматасыны куулугъуна салгъандыла. Ол 1986 жылда эди. Эсигизде эсе, ол заманчада да кёп турист келгенди бери. Махмутну оюнуна кыарагъанланы санында 14-15 турист кыонакъ юй, базала болгъандыла. Кыш, жаз деп кыарамай келгенлени айтмай кыйсам да, Оней улуну кюлунда ишлегенлени саны минг бла жарым адамгъа жетгенди. Кыонакъланы араларында фабрикаладан, заводладан, кыурулуш управленийладан, башха жерлерден да профсоюз эдиле. Аланы барысын да ыразы этерге керек болгъанды.

Баям, иш тас бара болур эди, аны СССР-ни профсоюзларыны Ара комитети Туризм эм экскурсияла жаны бла Элбрус советте кёчючю Кызыл Байракъны тийишли кёрмез эди. Онеки жыл ишлегенди Махмут ол жуаппы куыллукъда, дагыда «Элбрустурист» фирмада генеральный директор болуп.

Бирде, закый поэтибиз Кулийланы Кыайсыны 70-жыллыгын белгилей, Тюркден дипломат Мызыланы Кыаншау-бийни биресине талай кыонакъ келтирген эди. Алагъа Минги тау тийресин кёргюзтмей а къалай? Кыбарты-Малкыарны Жазычула союзу кыурап, бир къауум адам кыонакъланы Басхан ауузуна элтегинибиз эсимдеди. Ол кюн бизге «Чегет» кыонакъ юйде тобеген эди кыоншум Энейланы Махмут. Ол къаллай ариу, магъаналы, эсде кыаллыкъ тобешиу

кыурагъанын артда да кёп кере эсгергенбиз. Ол анда, Кыайсыны, шайыр назмуучу-буз Зумакулланы Танзиляны назмуларын окуп, биргебизге болгъан Кыонакъларгъа къалай жорыкъ бетли тобегенин къалай унутхун?

Кыярал идеология тюрленгенден сора, кёп зат магъанасын тас этгенде, туристлени бери келиулери да азайгъан эди бир заманга. Ол кезиюде Махмутну «Приэльбрусье» атлы пансионатха тамата этгендиле. Эсигизде эсе, ол комму-

нист партияны ара комитетини дачасы болучу эди. Кыярал башчыладан кёбюсю келгендиле ары. Заман жетип, 2008 жылда солугъа кетгинчи, он жыл ишлегенди анда Махмут, ишни жангыдан кыурай.

Алай а Махмутха тынгысыз, иш кёллю, жашау сынауу да ауур болгъан адам къалай туралыр эди ишсиз? Район администрацияны башчысы аны кесини оюнуу жыйынына кыошанды. Ызы бла аны администрацияны башчысы орунбасары этгендиле. Артда уа бир къауум жылын ол анда баш специалист болуп ишлегенди. Ол кыулуугъада Махмутха жамауат биригиуле бла ишлерге тошгенди. Ала уа районда жыйырма бла эки болгъандыла. Ол жыллада Махмут, аны бла бирге Тёпеланы Шаухал да болмай, бир торлю бир жыйылуу баргъанды Тырныаузда, не районда деп айтхан кыйындан. Сёз ючюн, жалаанда эсгертелмени жангыртханы

